

ZUID-AFRIKA - VLAANDEREN

1. DE VOORGESCHIEDENIS. Onder de Europeanen die zich tussen 6 april 1652 en 16 september 1795 (datums resp. van Jan van Riebeecks landing in Tafelbaai en de eerste Engelse bezetting van de Kaap) aan de zuidpunt van Afrika gingen vestigen, valt een niet onaanzienlijk getal personen van Zuidnederlandse herkomst te noteren: uit de gewesten Vlaanderen, Brabant, Limburg, Henegouwen, inclusief de Generaliteitslanden en Frans-Vlaanderen. Ze kwamen er echter niet als voor een volksgemeenschap representatieve groep, zelden als individuen met prominente status of functie, zeker niet als dragers van een Zuidnederlands, laat staan (in de hedendaagse zin van het woord) „Vlaams” zelfbewustzijn, maar als mensen meestal door de Nederlandse Oostindische Compagnie hetzij voor scheeps- of landdienst hetzij voor kolonisatie geworven en voordien soms al lang in de noordelijke Nederlanden woonachtig. Bovendien oriënteerden zij zich, eenmaal in zuidelijk Afrika, geheel op de sfeer van het Noordnederlandse Compagniebewind en van de Verenigde Provinciën. In dit artikel behoren zij dus niet betrokken te worden.

Hetzelfde moet gelden voor de zeer enkelen die zich nog in de overgang van de 18e naar de 19e eeuw uit Zuid-Nederland naar Zuid-Afrika begaven. Aan het kortstondige bewind der Bataafse Republiek (1803-'06) hebben Vlamingen niet het minste aandeel gehad. En toen, een klein decennium later, het Koninkrijk der Nederlanden tot stand kwam, was de Kaap al voorgoed in Britse handen overgegaan.

Met betrekking tot laatstgenoemd gebeuren verdient een pikante bijzonderheid vermelding. Al zou het ver van juist zijn te beweren dat in 1814 de Zuid- aan de Noordnederlandse gewesten werden toegevoegd in ruil voor de sessie van de Kaap aan Engeland, of dat de Engelse financiering van

versterkingen aan de Belgische zuidgrens tegen Frankrijk neerkwam op een verkopen van Nederlandse koloniën, waaronder de Kaap, toch gaat het hier om iets meer dan een merkwaardige coincidentie. Feit is, dat het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 eerst zijn beslag kon krijgen nádat, door het verdrag van 13 augustus 1814, de Kaapkolonie samen met andere overzeese bezittingen door Nederland aan Engeland was afgestaan; dat deze sessie aan Brittannië de vrije hand zou geven om de reeds eerder begonnen verengelsing van de Kaap stelselmatig door te drijven, met ver strekkende politieke en culturele gevolgen voor het hele gebied dat eenmaal Zuid-Afrika zou heten, o.m. ook de daartegen reagerende Afrikaans-Hollandse taal- en volksbewegingen; en dat het Koninkrijk het produkt was van een internationaal-politieke amalgaam-gedachte, die bijna onvermijdelijk moest leiden tot de scheuring van 1830 en het ontstaan van de verfranste Belgische staat, waarbinnen de Nederlandstalige gemeenschap de meer dan honderdjarige ontvoogdingsstrijd der V.B. zou moeten strijden. In hun respectieve lotsbestemmingen, die zo direct met elkaar in verband stonden en zo vele parallellen zouden vertonen, hebben Zuid-Nederland en Zuid-Afrika elkaar destijds niet gekend.

En zo blijft het nog meer dan een halve eeuw. Op het eerste Nederlandsch Congres, te Gent in 1849, werd wel de zorg om het behoud van de gemeenschappelijke „volkszin” en „volkstaal” der Nederlanden geformuleerd en aldus aan de V.B. haar sedertdien nooit meer geheel verzaakte Groot-Nederlandse inslag meegegeven; maar naar het stam- en taalverwante volk aan de Kaap verwees geen woord. Intussen gingen wel verscheidene uitstekende krachten uit Nederland het Dietse element aan de Kaap versterken, maar niemand uit Vlaanderen. De eerste kentering naar een wederzijdse belangstelling deed zich pas omstreeks 1875 voor, toen de zelfhandhaving van „Diets Zuid-Afrika”, veelszins in de greep van het Brits imperialisme dat de hegemonie in Afrika en in de wereld binnen zijn bereik wist, er bedenkelijker dan ooit uitzag.

2. VAN 1875 TOT DE EERSTE WERELDOORLOG. Het Zuidafrikaanse „broedervolk” bewoonde op dat ogenblik drie verschillende gebieden : de Britse, slechts beperkt zelfbestuur genietende Kaapkolonie, en de sedert 1852 resp. '54 onafhankelijke Boeren-republieken Oranje-Vrijstaat en Transvaal. De Britse insluitingspolitiek ten opzichte van deze republieken gaf zich een eerste maal bloot met de annexatie van West-Griekwaland, het diamantrijke gebied rond Kimberley, in 1871. De dientengevolge afgetreden Transvaalse president M.W. Pretorius werd opgevolgd door Th.F. Burgers, die een moderniseringsbeleid voorstond en daartoe in 1875-'76 hulp ging zoeken op het Europese vasteland, met name in de Nederlanden. In België verbleef hij, in december-februari, kortstondig te Gent, te Antwerpen, waar hij A. Michiels, voorzitter van de Willemsfonds-afdeling, tot consul van Transvaal benoemde, en te Brussel, waar hij tweemaal door Leopold II werd ontvangen, een handelsovereenkomst sloot en bestellingen voor de Delagoa-spoorweg plaatste bij de Luikse Cockerillfabrieken.

Intussen had, niet in de republieken maar in de zuidwestelijke Kaapkolonie, in het hart van het oudste Afrikaner-cultuurgebied, de eerste Afri-

kaanse Taalbeweging een aanvang genomen en organisatorisch vorm gekregen in het Genootschap van Regte Afrikaners (augustus 1875). Deze beweging bond de strijd aan voor de erkenning (door de Afrikaners zelf in de eerste plaats) van het Afrikaans, de in Zuid-Afrika alom gesproken variant van het Nederlands, als een tot zelfstandigheid gekomen dochtertaal van dat Nederlands en als de enige eigen volkstaal van de Afrikaners, de enige ook die bij machte zou zijn om de verengelsing te keren en meteen de „Dietse” toekomst van Zuid-Afrika veilig te stellen. Het zal precies een halve eeuw duren eer, in 1925, dit streven bekroond zal worden met de officiële vervanging van het Nederlands door het Afrikaans in de hele Unie van Zuid-Afrika, en een goed deel van de strijd moest dan ook, en vaak bitter, gevoerd worden tegen degenen die bij het Nederlands bleven zweren en weldra een, overigens weinig kans makende, Hooghollandse Beweging op touw gingen zetten. Zo werd dan het eerste Nederlands verzet in Zuid-Afrika dat doeltreffend zou blijken, onvermijdelijkerwijze voor geruime tijd een zaak van verdeeldheid, vergelijkbaar met de dualiteit tussen „particularistisch” en „algemeen-beschaafd” streven in Vlaanderen, zij het bijna uiteraard met heel verschillende gevolgen.

Dat men zich in Zuid-Afrika op dat ogenblik bewust zou zijn geweest van wat in Vlaanderen op taalstrijd-gebied al tientallen jaren aan de gang was, mag ten zeerste worden betwijfeld. In een voordracht over De Landstaal, ten gunste van het Afrikaans te Bloemfontein in mei 1875 gehouden, citeerde de Nederlandse taalkundige J. Brill, rector van het Grey-college aldaar, de „Nederlandsche spreuk die zegt „de taal is gansch het volk”, maar zonder te vermelden dat het de grote slagzin van de vroege V.B. was. In het manifest (6 november 1875) van het Genootschap van Regte Afrikaners werd, heel terloops, verwezen naar een vijftal landen waar geen dwang er nog in kon slagen de volkstaal uit te roeien, en daaronder Vlaanderen.

Wakker daarentegen was nu schielijk in Vlaanderen de aandacht voor Zuid-Afrika. Op het Maas-trichts Congres van augustus 1875, waar de Nederlander H.A.L. Hamelberg, consul-generaal van Oranje-Vrijstaat, over de geschiedenis en het Dietse karakter van de twee Zuidafrikaanse republieken had gesproken, stelde de latere Gentse hoogleraar Fredericq een motie voor tot bevordering van alles „wat strekken kan om de eigenaardige banden in stand te houden en te bevestigen, welke door stam- en taalverwantschap tusschen de beide deelen, Nederland ter eenre en de Zuid-Afrikaansche Republiek en den Oranje-Vrijstaat ter andere zijde, bestaan”. Daaruit vloeiden o.a. voort: boekenzendingen van het Willemsfonds, en artikelen van Fredericq over Zuidafrikaanse taal- en staatkundige aangelegenheden in het Gentse Voksbelang, het Willemsfonds-jaarboek en het Nederlandsch Museum (1877-'79), waarin het begrip voor het Afrikaanse taalstreven zeer opmerkelijk was. De afdelingen Gent en Antwerpen van het Willemsfonds werden brandpunten van samenleven met de „Zuidafrikaansche taalbroeders”, wat in niet geringe mate nog versterkt werd toen Transvaal in april 1877 door Engeland geannexeerd was en zich in 1880-'81 weer vrij ging vechten.

Toen ook na de eerste grote Boerenoverwinning (Bronkhorstspruit, 19 december 1880) de Engelse regering nog onverzettelijk was gebleven, stelde Julius de Geyter een manifest, De Vlamingen aan het Volk van Engeland, op (Antwerpen, 11 januari 1881), dat door 3659 personen ondertekend werd. Dit werd in februari onmiddellijk gevolgd door een verzoekschrift van 40 vooraanstaande Vlamingen, Aan Zijne Majesteit Leopold II, om interventie ten gunste van de Boeren - wat echter onbeantwoord bleef -, met een Uprôep an de Platdûitschers (Antwerpen, februari 1881) van C.J. Hansen en met een sympathie-motie van het Willemsfonds (Gent, 30 oktober 1881), terwijl De Geyter in 'De Zegetocht der Boeren, door Peter Benoit getoonzet, de lof zong van de Transvaalse overwinningen die Engeland tot opheffing der annexatie hadden gedwongen (Conventie van Pretoria, 1881).

De onderhandelingen van de zgn. derde Transvaalse Deputatie (president Paul Kruger, generaal N. J. Smit, ds. S.J. du Toit) met de Engelse regering, die leidden tot het nagenoeg volledig herstel van de onafhankelijkheid krachtens de Conventie van Londen (1884), brachten in Vlaanderen een nieuwe golf van geestdrift teweeg. De terugreis voerde de Deputatie ook door België, waar in april 1884 te Antwerpen en Brussel grootse huldigingen plaatshadden. Op het 18de Nederlandsch Congres, te Brugge in augustus 1884, werd door De Geyter namens en over Zuid-Afrika gesproken; één van de op de Grote Markt uitgevoerde liederen was De Vierkleur van Transvaal van Julius Sabbe en

IETS OVER ZUID-AFRIKA

EN DE

TRANSVALERS

DOOR

ADOLF PAUWELS

STUDENT IN DE RECHTEN

*Overgedrukt uit het Tijdschrift « De Student » 4de jaar, 5de en 6de aflev.
1884, blz. 116-124 en 135-152.*

LOVEN

BOEK. EN STEENDRUK. VAN ALFONS MEULEMANS-DE PRETER
ZEELSTRAAT, 10

[1884]

Peter Benoit. Het initiatief van dit alles berustte andermaal vooral bij mensen uit de Willemsfondskringen, en de liberale geest sprak zich daarbij vaak onverholen uit. De eerste katholieke stem die in het Dietse besef ook Zuid-Afrika betrok, was die van de te Leuven studerende Antwerpenaar Adolf Pauwels (Iets over Zuid-Afrika en de Transvalers, 1884) Tegen het soms nogal onwerkelijke „dietschlandisme” van de actie voor Zuid-Afrika, zoals beleden door een Fredericq en een Hansen (Transvaal of Zuid-Afrika en de Dietsche stam, 1884), gingen ook wel ontnuchterende Vlaamse stemmen op, zoals die van A. Prayon-van Zuylen (in Het Nederlandsch Museum, 1881-'84), die voor het Nederlands in Zuid-Afrika niet de minste toekomst zag. Inderdaad maakte men zich wel wilde illusies over een, zo goed als onbestaande, Grootdiets bewustzijn in Zuid-Afrika; daarbenevens kwam de Vlaamse waardering voor de „spraak der Boeren” soms in eigenaardige spanning te staan met de mening dat „ontaarding in zogenaamd Afrikaans” de ernstigste bedreiging voor het Nederlands in Transvaal inhield (zoals het heette in de oproep van het Antwerpse huldigingscomité om boekenzendingen naar Zuid-Afrika). Dank zij de bemoeiingen van o.a. de liberale burgemeesters van Antwerpen en Brussel, L. de Waele en K. Buls, had de huldiging der Deputatie ook een min of meer ambtelijk karakter gekregen. Maar het is tevens kenmerkend voor de Belgische situatie dat zich herhaaldelijk discrepanties voordeden tussen de „volkse” en de „staatse” opvattingen.

Looverkransen,

VOOR TRANSVAAL GEVLOCHTEN,

EN DER

TRANSVAALSCH E DEPUTATIE

aangeboden, tijdens haar bezoek in Europa ten
jare 1883 en 1884.

BIJEEVERZAMELD DOOR

S. J. DU TOIT, (Lid der Deputatie.)

UITGEGEVEN DOOR VOOR REKENING VAN

D. F. DU TOIT & Co.,

aan de Paarl, Kaap de Goede Hoop.

1884

De na het bezoek van Burgers in 1876 door Leopold II aangestelde consul in Pretoria, baron Sélys de Fanson, had zich in 1877 laten accrediteren bij het Engelse annexatiebewind; waarom het dan ook in 1881 opportuun werd geacht hem te vervangen door de geboren Nederlander M.J. Albracht. Deze zou spoedig zekere plannen van de uit Nederlands-Limburg afkomstige en te Brussel woonachtige P.J. Scherpenseel, die al sedert 1879 ijverde voor Belgische investering en volksplanting in Transvaal, tot de zijne maken en, na de ontdekking van de Witwatersrandse goudvelden, in een op verzoek van de Belgische regering opgesteld Verslag over de Zuid-Afrikaansche Republiek (1889) voor Belgische emigratie naar Transvaal pleiten. Dit viel samen met een nieuw bezoek van S.J. du Toit, die reeds in Die Patriot (hét orgaan der Afrikaanse Beweging) van 19 november 1880 de wenselijkheid en, wegens Leopolds Centraal-Afrikaanse interesse, het zo goed als zekere welslagen van handelsbetrekkingen met België nogmaals onder de aandacht der Transvalers had gebracht en in 1884 als lid van de Deputatie ook bij het korte onderhoud met Leopold te Brussel de belangrijkste Transvaalse woordvoerder was geweest. Tijdens deze, zijn derde Europese reis, verbleef Du Toit met tussenpozen van september tot november 1889 in Vlaanderen, hield er voordrachten om emigratie naar Transvaal te propageren, en werd op Willemsfonds-feestzittingen gehuldigd als „de minister van Dietsch Transvaal”, de „liberaal en Nederlandschgezinde, het toonbeeld van wat onze toekomstige minister van openbaar onderwijs zal moeten zijn”; waaruit terloops, onwetendheid bleek over Du Toits onderwijsopvattingen, die wel allesbehalve „liberaal” moesten heten. Bij wijze van afscheidsgroet aan zijn „stamverwanten in Noord- en Zuid-Nederland” liet Du Toit een brochure achter, getiteld Afrika, het land der toekomst, en de Transvaal en zijn goudvelden (1889): de klemtoon lag op de stoffelijke hulp voor de Zuidafrikaanse Republiek. Van dat alles kwam in de praktijk niet veel terecht, en het duurt dan weer een vijftal jaren eer Vlaamsgezind België iets doét. Maar dan is het ook een daad van betekenis: de stichting, te Brussel in juni 1895, op initiatief van H. Meert, van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) en daarna van het maandschrift Neerlandia (11 juli 1896). Dat het voornaamste oogmerk van het ANV (initialen die ook wel als afkorting van Afrika-Nederland-Vlaanderen golden) het behoud van het Nederlands en van het Nederlands stambewustzijn vooral in Zuid-Afrika was, moge o.m. blijken uit het titelvignet van Neerlandia: een Zuidafrikaans landschap met ossenwagenspan, gewapende Boeren te paard, het taalmonument te Burgersdorp (Kaapland), het Transvaalse wapen met leuze „Eendracht maakt macht”, het Vrijstaatse wapenschild, benevens de Vlaamse en Nederlandse leeuwen. Inmiddels hadden de Transvalers de eerste openlijke aanslag van de Britse isolatiepolitiek, de Jameson-raid van eind december 1895, met succes verijdeld. In januari 1896 organiseerden Willemsfonds en ANV anti-Engelse betogingen te Gent en te Antwerpen, gevolgd door vlamme manifesten, en de Vlaams-liberale pers hield de verontwaardiging maanden lang warm, niet het minst toen bekend werd dat de Belgische regering, bij de eerste be-

NOVEMBER 1897.

De Bruijcher

NEERLANDIA

Maandschrift van het Algemeen Nederlandsch Verbond.
Vereeniging tot handhaving en verbreiding van de Nederlandsche Taal.

richten over de Jameson-inval, er als de kippen bij was geweest om de Belgische belangen in Transvaal in de goede zorgen van Engeland aan te beveelen.

Het 23ste Nederlandsch Congres, te Antwerpen in augustus 1896, zegde aan Meert krachtige steun toe voor zijn ANV, dat weldra ook in Zuid-Afrika, vooral onder impuls van F. Oudschans Dentz, honderden leden zou tellen. Het volgende Congres, te Dordrecht in augustus 1897, besloot de hoofdzetel van het ANV naar het Noorden te verschuiven; hierdoor zou later weer heelwat van dit directe contact tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika verloren gaan. Fredericq hield daar zijn grote toespraak over De Toekomst van den Nederlandschen stam: een oproep tot de „Noorderbroeders” om minder onverschilligheid voor „het lot der Vlamingen en der Zuid-Afrikaansche Boeren, wier strijd op leven en dood ook onrechtstreeks over uw leven of over uwen dood zal te beslissen hebben”, en tot de Zuidafrikaanse aanwezigen - thans onomwonden anti-„particularistisch” - om gehecht te blijven „aan het verre moederland in Europa”, aan de Nederlandse wetenschap, en „aan den tolk dier Nederlandsche wetenschap, dier Nederlandsche beschaving, aan de Nederlandsche moedertaal, aan de taal van uwen Staten-Bijbel... De zoogezegde „Afrikaansche taal”, waar velen mee dweepen, kan u slechts leiden tot den afgrond der geestelijke afzondering en der onmacht tegenover Engeland”. Of hij zich hiermee doelbewust aan de zijde van de Hooghollandse Beweging in Zuid-Afrika schaarde en zich distancieerde van de eenmaal zo vurig geprezen voorman der Afrikaanse Beweging, Du Toit, die sedert 1892 met Cecil Rhodes tegen het Kruger-beleid was gaan sympathiseren, lijkt niet onwaarschijnlijk. Du Toit zijnerzijds verwees in zijn 71 theses over Afrikaans ons Volkstaal, voorgedragen op het Taalkongres te Kaapstad op 31 oktober 1890, wel driemaal naar uitspraken van De Geyter en eenmaal naar de tweetaligheid van België, maar repte er met geen woord van de strijd om het behoud van het Neder-

lands aldaar, terwijl hij toch de onuitroeibaarheid van de volkstalen in Wallis en Schotland, van het Frans in Canada, van het Duits in de Elzas vermeldde.

Terwijl de oorlogsbedreiging om Transvaal en Oranje-Vrijstaat begon samen te trekken, deed het 25ste Nederlandsch Congres, in augustus 1899 te Gent, op voorstel van Max Rooses een beroep „op den vrijheidszin van het Engelsche volk” om „de onafhankelijke ontwikkeling” der Zuidafrikaanse republieken niet te storen. Op 11 oktober 1899 begon de driejarige Anglo-Boerenoorlog, en terstond reageerde op het hele Westeuropese vasteland een spontane anti-imperialistische beweging. De stemming was even fel anti-Engels in Duitsland als in Ierland, in Frankrijk en Wallonië als in Vlaanderen en Nederland, althans op het niet-officiële vlak. Te Brussel bv. werd het Boerenfonds van Le Petit Bleu even mild ondersteund als dat van Het Laatste Nieuws; de arbeidersbeweging was overal luid in haar veroordeling van deze jongste brutaliteit van kolonialisme en kapitalisme; de Brusselse socialisten voerden een hevige anti-concentratiekamp-actie... Toch mag het belang van het besef der stamverwantschap als factor in de houding van Nederlanders en Vlamingen niet onderschat worden: telkens weer openbaarde het zich in manifesten en geschriften, en het zou ook na de oorlog sterker dan tevoren en ruimer dan elders levend blijven. De comités voor hulp aan de Zuidafrikaanse strijdkrachten, ballingen, oorlogsslachtoffers, te Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge, maar ook in tal van kleinere steden en dorpen, en tot in Frans-Vlaanderen toe, waren legio. Pol de Mont, reeds in 1898 pleitbezorger voor de Boeren in de Brusselse studentenkring Geen Taal, Geen Vrijheid, en thans animator te Antwerpen, pangermaans gezind en even thuis in het ANV als in de Nederduitsche Bond, organiseerde in een minimum van tijd een Belgisch-Duitse ambulance (met overwegend Vlaams contingent), die op 25 november 1899 uit Amsterdam vertrok om zich bij het Transvaalse Rode Kruis te gaan vervoegen. De

TRANSVAAL wordt verkocht ten voordeele van het Transvaalfonds.
 Abonnement : 1 jaar, 3.50 fr.; op prachtpapier, 10 fr. — Redactie : Scheldelaan, 21, Gent.
 Verkoop : VLAEMINCK, Drapstraat, Gent.
 Advertentiën : 0,50 fr. per regel. Zich te wenden tot TABOUREAU, Holstraat, Gent.

INHOUD : Aan den Lezer. — Staatsresident Paul Kruger. — Aan de Broeders van Transvaal. — Engeland en Transvaal. — Chamberlain en Milner. — Voor Transvaal. — Feuilleton. — De Oorlog. — Boekennieuws.

Aan den Lezer.

In een brief, aan Johannesburg, aan de *Nieuwe Rotterdamse Courant* werd geschreven :

« In Johannesburg werden de geweren uitgedeld en men maakte zich gereed om naar de grenzen te trekken.

Aan 't station was 't een belangwekkend gezicht, en ik heb de Afrikaansche vrouwen en meisjes bewonderd, zoo krancig zij zich wisten te houden. Geen gehuil of geklammer, niets daarvan. « Mannen, doe julle plich »; dan een zoen, een handdruk, daar stoomde de trein weg met mannen, broers, vaders, mogelijk om niet terug te keeren. Nog lang wuifde de groote menigte, op 't station achtergebleven, den wegstroomenden trein na, waarboven de vierkleur uitwaalde.

Treffende, hartroerende tooneelen hadden er plaats. De oude Ferreira met zijn vijf zoons, b.v.; hij zelf een Boer van het oude voortrekkerstype, en zijn zoons, allemaal zes voet zoovel. Een oude Boer snapt zijn jongen van een jaar of vijftien, die zijn vader ontloopen is en bij den veldkornet een geweer had gehaald en ook mee wilde. De ontbas eindigt met het zontje toestemming te geven. « Gedra jou als 'n man » is het afscheidwoord. Oud en jong, rijk en arm, zonder te morren, zonder neerslachtigheid, te zien toegesnel op de eerste oproeping, alles achterlatende waar 't vaderland hen noodig heeft. Neen, 't was een overweldigend, hartroerend gezicht. Geen geschitter van epauletten en knopen, geen muziek, geen bombast of grootpraten; kalme en ernst slechts, vastberaden gebruinde koppen, overtuigde vaderlanders, die hun goed met hun bloed verdedigen.

Engeland wint het noot

Ik had een oude Duitsche dame bij me, wie het Duitsche hart, zoo vatbaar voor vaderlandsliefde te vol werd. Zij kon 't niet laten om ieder wagen-afdeeling langs te gaan en de ruwe vuisten te drukken. « Mannen,

zal je almaal terugkom? » — « Misses » is het antwoord « ons kan jou dit nie vast belô nie, mar ons zal daarom probeer ».

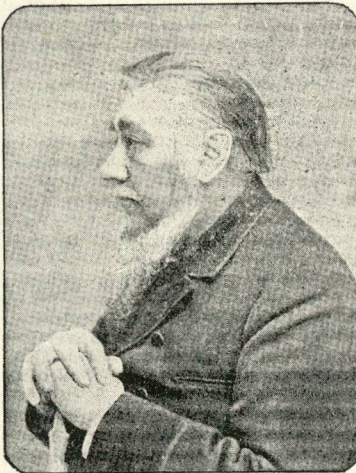
Is het u mogelijk, lezer, dat met droge oogen te lezen?

Dat is nu het Volk, dat na een gansche eeuw in Zuid-Afrika getergd, vertrappt te zijn geworden door Enge-

van verdrukking, van lijden en bloed. Thans weer zal veel van hun edel bloed stroomen en den grond drenken van dit zonnige Zuid-Afrika, dat zij voor ware beschaving veroverd, dat zij voor den blanke bewoonbaar hebben gemaakt. Velen sneuvelen; voor dezen is geen hulp noodig; ze rusten als helden in den dierbaren moedergrond. Meer zullen gewond, verminkt worden. Zij moeten verpleegd, verzorgd worden. Talrijker nog zullen na den oorlog de weduwen en weezen zijn, die een echtgenoot en een vader zullen beweenen, die den eenigen steun van het huisgezin uitmaakte. En dat zullen kleine, hulpeloze weezen zijn, want de kinderen, die een geweer kunnen dragen, zijn op het slagveld en zullen daar vallen nevens vader of oudere broers. En de weduw zal zijn een arme weduw. Want weet het : de Transvaalsche Boer is arm alhoewel zijn land het rijkste is van de wereld. Zijn bezitting is zijn veen de runderpeest heeft zijn vee weggemaaid. Johannesburgsche kapitalisten, door wie de onrust gestookt werd en voor wier belangen de oorlog werd voorbereid, zijn het die rijk zijn, schatlijk. De Boer blijft zitten met de gaten in den grond, waaruit het goud, het diamant is weggehaald.

Dus : gewonden, verminkten, arme weduwen, hulpeloze weezen moeten geholpen worden.

In de gansche beschaafde wereld openbaart zich thans een levendige sympathie voor de Boeren, en vloek rijst op tegen Engeland. Allerwege wordt reeds hulp bijeengebracht om te voorzien in den eersten, dringenden nood. Zoo uit zich de algemeene menschelijke sympathie die zoo natuurlijk gaat tot de verdrukten. Maar onze sympathie, lezer, is nog van een anderen, een inniger aard. Aan het Helgenvolk, dat thans vecht om zijn bestaan, zijn wij verwant door de banden van het bloed. Het zijn menschen van onzen stam, menschen, die ginder, 6000 mijlen van hier, onze taal spreken. Dat is dan ook een klemmender reden, opdat wij hulp zouden brengen, rijke hulp. Hier moet het bloed spreken; hier moeten we laten spreken het edelste, wat ons bezelen kan. En onze hulp zal, onder alle, den Zuid-Afrikaanschen Stambroeder diebaar zijn. « Ja, ons is neefs en nichte, » zal hij zeggen; « dank Broer! »

President KRUGER.

land, eindelijk gedwongen wordt door het verraderlijke Albion een ongelijken oorlog te aarvaarden, waarin het overwinnen moet of waardoor het anders ten gronde gaat. Het is voorwaar een aangrijpend schouwspel dat handjevol Boeren met fieren heldenmoed naar de wapens te zien grijpen om zich te verweeren tegen het machtigste Volk der aarde.

Hun geschiedenis in Zuid-Afrika is een geschiedenis

sterkste impulsen gingen nu uit van ANV-leiders als De Mont, Pauwels, Meert, wat tevens releveert dat de Vlaamse belangstelling voor de Boeren niet langer een liberaal monopolie was. De confessionele evenzeer als de vrijzinnige pers, Gazet van Antwerpen en Het Handelsblad evenzeer als Het Volksbelang, Het Laatste Nieuws en De Nieuwe

Gazet, volgden de Zuidafrikaanse gebeurtenissen op de voet en maakten van hun Dietse sympathieën geen geheim. Meert - die in samenwerking met de Hollands-Afrikaanse uitgeverij J.H. de Bussy ook het weekblad Transvaal publiceerde (Gent, 5 november 1899 - 17 juni 1900) - wees, hoewel zelf vrijzinnig, het anti-klerikalisme van

Bezoek van de Boerengeneraals L. Botha, J. de la Rey en C. de Wet te Antwerpen (19 september 1902).

een Fredericq, gretig gereed met beschuldigingen van „clericale bekrompenheid” aan het adres van de talrijke geestelijken die op het platteland de Boeren-hulde leidden, scherp van de hand. Het leek wel of het Belgisch liberalisme elke gelegenheid aangreep om de BoerENZAAK voor eigen sectaire doeleinden uit te buiten, en ook vele Vlaamsgezinde liberalen lieten zich in dit opzicht niet onbetuigd. Fredericq bv. zou ook nog jaren later, in zijn Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging (II, 1908), met zichtbaar genoegen de ter zake „laffe houding van het clericaal ministerie en van zijn meerderheid” blijven onderstrepen. Bij dit alles werd o.a. geredelijk vergeten dat katholieke Vlamingen als M. Josson (advocaat bij het Transvaalse hooggerechtshof, schrijver van een Schets van het recht van de Zuid-Afrikaansche Republiek, 1897) en A. Heymans (uit Mechelen, lijfarts van president Kruger) al sedert lang hun leven en loopbaan voor Zuid-Afrika beschikbaar stelden, en dat zelfs in Frankrijk de steun voor de Boeren niet van protestanten maar van katholieken kwam; zoals werd getuigd door de vrijzinnige Nederlander W.J. Leyds, staatssecretaris der Zuid-Afrikaansche Republiek (1889-'98), die als haar gevolmachtigde gezant in Europa (1898-1902) zijn hoofdkwartier te Brussel had.

Op 31 mei 1902 werd, met de vrede van Vereeniging, aan de Tweede Vrijheidsoorlog een einde gemaakt: de Boerenrepublieken werden Britse kroonkolonies, zouden echter al in 1905 een zekere autonomie terugkrijgen en in 1910 opgaan in de dominiale Unie van Zuid-Afrika. Op het 27ste

Nederlandsch Congres, bij de 600ste verjaardag van de Guldensporenslag in augustus 1902 te Kortrijk gehouden, waren verscheidene Zuidafrikanen aanwezig en nam de bespreking van „Nederlandse stambelangen” een ruime plaats in; de spanningen tussen pro- en anti-particularisten gaven aanleiding tot een fel debat, o.a. omdat die nu aan de verhouding tussen het Afrikaans en het Nederlands een nieuwe dimensie ontleenden. In september-oktober 1902 wachtte de drie Boerengeneraals L. Botha, J. de la Rey en C. de Wet, uitgezonden om voor hun verslagen volk steun te zoeken, te Antwerpen, Brussel en Gent een triomfantelijke ontvangst; te Parijs trad even later Camille Huysmans als hun tolk op. Grote bedragen voor hulp aan het Nederlandstalig onderwijs in Zuid-Afrika werden ook ingezameld n.a.v. de door het ANV geregelde voordrachtenreeks van generaal P. Kritzinger en ds. P.S. van Heerden in een tiental Vlaamse steden in januari 1905. Uit een beraad, te Gent in juni 1903, tussen Fredericq en W.J. Viljoen, hoogleeraar te Stellenbosch en promotor van een voor Zuid-Afrika vereenvoudigd Nederlands, ontstond een belangrijke wisselwerking tussen beide academische centra. Tot 1914 kwamen zeven Afrikaners te Gent studeren; vier promoveerden er met werk op het gebied van de Zuidafrikaanse taal- en letterkunde; Afrikaanse Studies van P.J. du Toit werd uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie. Twee ex-Gandavenses, beiden evenals Fredericq van huis uit protestants, gingen te Stellenbosch doceren: in 1904 A. Lodewyckx, filoloog, die een jaar of tien later een hoogleraarschap te Melbour-

ne zou aanvaarden, en in 1909 W. Blommaert, die met werk over de oude Kaapse en Voortrekkers-geschiedenis in aanzien kwam en van 1926 tot '33 het rectoraat van de Stellenbosse universiteit zou bekleden. Een en ander droeg gevoelig bij tot de toenemende belangstelling van de Afrikaners voor de V.B. en de jongere Vlaamse letterkunde. Onder de vroege exponenten daarvan zijn een aantal manifesten van de Tweede Afrikaanse Taalbeweging te rekenen: luid vernemen we er de weerklank van de controverse om het particularisme op het Kortrijkse Congres. G.S. Preller haalde in zijn betoog *Laat 't ons toch ernst wezen!* (1905), dat de nieuwe beweging inluidde, uit Gezelle aan, verwees uitvoerig naar de V.B. en verbond het Afrikaanse resp. Vlaamse standpunt met het Grootnederlandse op een wijze die herinnerde aan wat Gezelle gezegd had over „de tale des grooten Dietschsprekenden Vaderlands”: „Zolang de Vlamingen getracht hebben om Nederlands te schrijven..., zolang bleef hun literatuur stijf en gemaakt; zodra zij hun eigen taal op schrift gingen stellen, kwam er leven en ziel in de taal, leverden zij tal van beroemd geworden schrijvers op... En hier bij ons moet 't net zo gaan. Indien we ooit een eigen kultuur hebben te bereiken, dan moet erkenning en handhaving van ons eigen taal daarvan het genesis zijn... Om te geraken tot een eigen kultuur, om de droom te mogen koesteren van een Groot-Nederlandse beschaving en een Groot-Nederlandse literatuur - daartoe moeten we beginnen met te handhaven en te veredelen wat we hebben, wat ons onbetwistbaar eigendom is in de volste zin van het woord...” Echo's hiervan vinden we bij D.F. Malherbe (*Is Afrikaans 'n dialek*, 1906) en D.F. Malan (*Het is ons ernst*, 1908); in J.J. Smiths inleiding bij de verzenbundel *Oom Gert vertel* (1911) van C.L. Leipoldt zijn de verwijzingen naar Vlaanderen, te beginnen met een citaat uit „Willem, die wakkere en ywerige kampvegter van die Vlaamse Beweging”, a.h.w. schering en inslag. Te noteren is ook de sterke invloed van Gezelles poëzie op de Afrikaanse dichters J.F.E. Celliers en Totius (later ereleden der Koninklijke Vlaamse Academie), heel aan het begin van deze eeuw (waarover het Rostockse proefschrift *Der Einfluss Guido Gezelles auf die südafrikanische Literatur*, 1926, van M.R. Breyne, een neef van C. Verschaeve): het is de aanhef van wat haast een Gezellecultus mag heten, die zal culmineren in de Gezellebloemlezing van C.M. van den Heever (1933).

Het eerste belangrijke Afrikaanse tijdschrift, *Die Brandwag*, in 1910 gesticht bij de totstandkoming der Unie, berichtte vrij geregeld over de V.B.; op 19 september 1910 bevatte het een heilwens van Fredericq, en op 15 mei - 1 juni 1911 een rede van Blommaert op de Studenten-Taalkonferentie te Stellenbosch (april 1911), waarin de Zuidafrikaanse studenten werden uitgenodigd zich te richten naar het voorbeeld der Vlaamse studenten in hun strijd om een eigen universiteit. We bevinden ons al met één voet in de problematiek die de beide nationale bewegingen in de jaren van de Eerste Wereldoorlog zal beheersen.

3. VAN DE EERSTE WERELDOORLOG TOT 1940. In 1912 brak generaal J.B.M. Hertzog met de unitaristische Zuid-Afrikaanse Partij van Botha en Smuts en richtte de Nationale Partij op. Toen eerste-minister Botha Englands kant koos tegen

Dundee Natal S.A.

February 9th 1915.

To
The Belgian Delegates.
Dr. H. van der Perre & E. Standaert Esq.

Sirs,
We the undersigned, of the Juvenile British Help, beg, in our small way, to extend to you our greetings.

We learn you come to our people, with a story of pain and sorrow, and to endorse the truth of your down-trodden and mutilated country.

Much of this sadness has already reached us, but with it, we also learn of the magnificent resistance made by our brave soldiers against overwhelming and merciless force. We realise the importance to us, of this heroic stand, patriotic duty, honour and self sacrifice. We learn of the great devastation of Belgium, unlawfully crested by those whom we, at one time thought, were a noble people, and we can only partly realise the terrible suffering, which has, and is still being endured by the Belgian children, the homeless and parentless, our brothers and sisters, of another nationality to us, but under the eye of the same Creator.

It is our desire, that our sympathy and loving feelings, be extended to our brothers and sisters of Belgium, to assure them, their sufferings go to our hearts, it is our prayer, that it may please the Great God to help them in this great trouble, will bring some ray of brightness to them, and speedily restore them to their bright little land, which we have learned to love and admire.

Our little class, is but the commencement of what we trust will be a greater movement in the future, its object is to render help where needed, to arouse patriotism in our country, and to love and respect such a noble flag as yours.

We trust it is the will of the Great God to bless your mission for your country, and to speedily bring about a lasting and ~~inextinguishable~~ peace.

Asking you to accept these words of courtesy and love from our class, and in which, we know the children of our flag join us.

We are yours very sincerely,

Mary Johnston.	Ann Marshall.	Shula Shorrock.	James William
Dorothy Williams.	Winnie Friday	Lulu Shorrock	Tom King
Kathleen Burns.	Nester Bruin	Bona M. Lagan	Heather Fitcham
Kathleen Walwyn.	Hilda Harvey	Van Hong	Anton Malga
Beryl Jones	Iris Burns	Silky Foster.	Walter Foster.
Hillary Jones	June Kato	Robert Burns.	Rex Flowerday
Kathleen Harvey	Mary Howard	Isabell Walwyn	Oliver Buell
Laure Foster.	Annie Murray	Jenni Ashwin	Sudley Ross
Agnes Surgeon.	Mary King.	Helene Brown.	Sionel Shorrock

Promoter & Teacher:

Mrs. Walter J. Foster

Hulde-adres van de Juvenile British Help te Dundee aan de Belgische afgevaardigden A. van de Perre en E. Standaert (9 februari 1915).

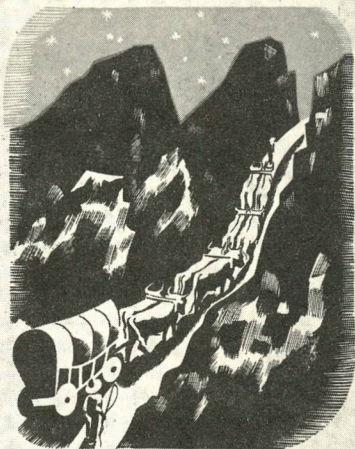
Duitsland en bevel gaf Zuidwest-Afrika te overrompelen, kwam een deel van het Unie-leger in opstand. De Rebelle van 1914-'15 werd onderdrukt, Jopie Fourie terechtgesteld, de generaals De la Rey en Beyers op de vlucht gedood, De Wet met honderden republikeinen geïnterneerd; maar de daardoor weer op gang gekomen volksbeweging zou de nationalisten in 1924 naar de staatsmacht voeren. De Vlamingen E. Standaert en A. van de Perre, uitgestuurd om steun voor België te werven („Wij komen tot u, zoals de Boeren in 1902 tot ons zijn gekomen...”), vonden uiteraard in deze kringen weinig gehoor, des te meer daarentegen onder anti-Duitsgezinde Zuidafrikanen. De Rebelle was een Zuidafrikaans activisme, en zekere contacten met het Vlaamse konden niet uitblijven. Ze waren echter schaars en kwamen slechts in de periferie der bewegingen voor; zelfs in geografisch opzicht: nl. in Noord-Nederland. Het denken van de Vlaamse activisten was door de bank niet Grootnederlands gericht. Het weekblad Vlaamsch Leven maakte slechts sporadisch melding van het Zuidafrikaanse gebeuren; de enige uitvoerige bijdrage (Waar Nederlanders wonen, 2 juni 1918) was grotendeels gecompileerd uit Dietsche Stemmen, en verder kwam Zuid-Afrika ter sprake in een recensie (11 augustus 1918) van De Groot-Nederlandsche Gedachte van W.J.L. van Es, één der redacteurs van voornoemd maandblad én van het weekblad De Toorts. Beide periodieken, door Nederlanders, Vlamingen (René de Clercq) en Afrikaners (H.D.J. Bodensteyn) geredigeerd en in Nederland uitgegeven, werden organen van de

Dietsche Bond en de eerste mondstukken van een politiek-bewust Diets activisme, dat in de fase tussen de twee wereldoorlogen meer van zich zou doen horen.

Kort vóór het einde van de oorlog verscheen te Gent de brochure 1830-1908 door Willem van Saeftinge, reeds in 1908 door C. Verschaeve geschreven, thans door L. Dosfel uitgegeven; het slotwoord zag de toekomstige grootheid der Europese Nederlanden gewaarborgd in de levenskrachtigheid van de Dietse stam onder het Zuiderkruis. Deze droom, door Verschaeve nog vuriger beleden op het 6de Groot-Nederlands Studentencongres te Leuven (maart 1920), werd een aspect van het Diets-nationalistisch ideaal waarmee duizenden Vlaamse jongeren, vooral uit katholieke kringen, in de jaren 1920-'30 zijn gaan dwepen. Zuid-Afrika, omgeven door een aureool van romantisch heroïsme, werd onder de jeugd in Vlaanderen een toverwoord, en in de Vlaamse cultuurbeweging een permanent belangstellingspunt. Het Algemeen Nederlandsch Studentenverbond, in 1922 hervormd tot Dietsch Studentenverbond, wou de Afrikaanse Studentebond met zich geaffilieerd zien. Dingaans- of Geloftedag (16 december) werd niet zelden herdacht in kringen van het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond. E. Hullebroeck toonzette Afrikaanse gedichten en ondernam een liederavonden-tournee door Zuid-Afrika (augustus-december 1920). M. Lauwerijs bracht er drie lange bezoeken (1919-'20, 1924-'25, 1930-'31), hielp er de voordrachtskunst op de been, hield reeksen Zuidafrikaanse voordrachten in Nederland en Vlaanderen, zorgde voor boeken-schenken en trok Zuidafrikaanse leerlingen naar zijn cursus aan het Antwerps Conservatorium. (Voor die arbeid werden beiden later geëerd door de Suid-Afrikaanse Akademie). Willem Benoy trad in 1937 in Zuid-Afrika op als acteur en regisseur. Artikelen over Zuidafrikaanse politiek en cultuur werden een frequent verschijnsel in De Standaard (vooral van Jan Grauls), Nieuw Vlaanderen, De Blauwvoet, Dietsche Orde, Elckerlyc, Dietbrand, Hier Dinaso, De Dag, Volk... Op de Bormshulde te Antwerpen (3 februari 1929) bracht J.P. Roos de groet uit Zuid-Afrika. IJzerbedevaartgangers hoorden boodschappen van het verre broedervolk. Stellenbosse studenten speelden Afrikaans toneelwerk te Brussel, Antwerpen en Gent (begin 1937). Op de Vlaams-Nationale Zangfeesten weerklonken Afrikaanse liederen; het 7de, te Brugge in 1939, waar de Zuidafrikaanse vlag wapperde naast de Nederlandse en de Vlaamse, werd afgesloten met Die stem van Suid-Afrika, Wilhelmus en de Vlaamse Leeuw.

Voor Afrikaanse dichters en literatoren bleek Vlaanderen in deze jaren, vooral van 1930 af, een steeds grotere aantrekkingskracht te hebben: Totius, D.F. Malherbe, G. Dekker, C.M. van den Heever, W.J. du Pl. Erlank, Uys Krige, Abel Coetzee, C.S. en P.J. Nienaber e.a. vertoefden graag voor langere tijd te midden van de Vlaamse stamgenoten. Dekker wijdde artikelen aan Gezelle en Timmermans en bezorgde een uitgave van Ernest Staas (1933). Van den Heever gaf opstellen over Gezelle, Streuvels, Van de Woestijne uit en onderging hun invloed. Een bundel Moderne Vlaamse Kortverhale (1935), van De Bom tot Demedts, werd samengesteld door F.E.J. Malherbe. De

Cyriel Verschaeve

VOORTREKKERS PAD

Afrikaanse Skrywerskring knoopte betrekkingen aan met de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen en wierf Vlaamse medewerking voor zijn Jaarboek (1936 vlg.). Twee romans van Van den Heever verschenen bij de uitgeverij Die Poorte in Nederlandse vertaling. Beschouwingen van Verschaeve over Kruger, De Wet, Leipoldt enz. (sedert 1923) werden ter gelegenheid van het Voortrekkerseeuwfeest gebundeld in Voortrekkerspad (1938), met voorwoord van Eliz. J.M. Conradie en een studie van P.J. Nienaber over Verschaeve; de tweede uitgave (1941) werd vermeerderd met opstellen over Totius, Jopie Fourie en N.P. van Wyk Louw. Belangrijk centrum van heelwat dezer bedrijvigheden was Brugge, o.a. dank zij initiatieven van de uitgeverij Zeemeeuw - Wiek Op (Martha van de Walle) en van de Sint-Pietersabdij der Benediktijnen te Steenbrugge (abt M. van Assche). De Vlaamse Benediktijnen, die in 1912 te Pietersburg in Noord-Transvaal hun Zuidafrikaans zendingwerk waren begonnen, stichtten in 1937 het missie-organ Dietsland - Suid-Afrika, dat in zijn derde jaargang (mei 1939 - april 1940) een zuiver cultureel tijdschrift werd en A. Coetzee en mej. Conradie in de redactie opnam; tevens werd te Steenbrugge een Documentatie-Centrum Zuid-Afrika met goed voorziene historische en taal- en letterkundige bibliotheek gevestigd.

Een half-ambtelijk karakter droeg de in november 1936 opgerichte Belgisch-Zuidafrikaansche Vereniging (secretaris: A. Hess-Delilez), die zich de bevordering van zowel economische als culturele betrekkingen tussen België (met Kongo) en de Unie ten doel stelde; Dietsgezinden als Jan Grauls en H.D. van Broekhuizen (gezant der Unie) speelden er een leidende rol in. Haar oogmerken vertoonden overeenkomst met Joris van Severens idee van het Dietsch Gemeenebest, zoals hij die

sedert 1930 in allerlei variaties had geformuleerd en die verwant was met de visie van Verschaeve. Wat het Verdinaso omtrent dit Dietsche Rijk, met inbegrip van Zuid-Afrika, in zijn programma schreef, was een merkwaardige kruising van idealistische droom en reaalpolitiek (vgl. in de leer bij Joris van Severen, II, p. 42).

4. VAN 1940 TOT HEDEN. De Duitse inval in België, in mei 1940, maakte een bruusk einde aan die fase van hoogconjunctuur in de Vlaams-Zuidafrikaanse betrekkingen. De Unie was sedert september 1939 in oorlog met Duitsland, en de Propagandastaffel in België zou spreken en schrijven over Zuid-Afrika slechts oogluikend toelaten. Dietsland - Suid-Afrika verscheen niet meer. Eén van zijn medewerkers echter, A. Belmans, stichtte in 1941 met R. Antonissen het Zuid-Afrika-Comité (bedoeld als afdeling van een nog te vormen organisatie Het Dietsche Volk Overzee), dat zich vanwege de oorlogsomstandigheden genoodzaakt zag zijn werking te beperken tot de zuidelijke Nederlanden en tot het cultureel terrein. Voordrachten werden gehouden; in Nieuw Vlaanderen werd een reeks artikelen geplaatst over land, volk, geschiedenis, taal; Wiek Op gaf een Suid-Afrika-reeks uit, waarin drie nummers het licht zagen (o.a. Betrekkingen tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika, 1943, door A. Smits, bibliothecaris van het Documentatie-Centrum te Steenbrugge); de Nederlandsche Boekhandel te Antwerpen zorgde voor een bundel Zuidafrikaansche Poëzie (R. Antonissen, 1944). Op de vooravond van de bevrijding was het Zuid-Afrika-Comité gereed met een veel-

omvattend programma voor de actie na de oorlog. De uitvoering ervan werd nooit systematisch aangepakt, maar met verloop van tijd zijn wel verscheidene punten ervan, zakelijk op de werkelijkheid gericht, door officiële en private initiatieven in vervulling gegaan.

De tijd van de Diets Gemeenbest-dromen was in 1945 voorgeëd voorbij, althans in politieke zin, en er diende allereerst heelwat herstelwerk verricht: de ideologische tegenstellingen en de pro-Engelse versus pro-Duitse houdingen, zowel in Vlaanderen als in Zuid-Afrika, hadden ook de culturele Dietsgezindheid in een dubbelzinnige context geplaatst. Van deze „krisis in ons Diets verhoudings” werd door W.E.G. Louw de balans opgemaakt in het Zuidafrikaans tijdschrift Standpunte (april 1946). Als belangrijke factor die de verhoudingen nu mede ging bepalen, mag de groeiende betekenis van de Vlaamse volksgemeenschap binnen het Belgisch staatsverband niet worden veronachtzaamd: dit bracht enerzijds een nuchterder-realistische Vlaamse instelling mee, en anderzijds een vollediger en waarachtiger representatie van Vlaanderen door het officiële België. Uit de praktische tenuitvoerlegging van het Belgisch-Zuidafrikaans Cultureel Accoord (1955) is een en ander trouwens voldoende gebleken. Dat sommige Vlamingen in Zuid-Afrika zich geruime tijd moeilijk met deze nieuwe situatie hebben kunnen verzoenen, werd o.m. geïllustreerd door het vijandig coëxisteren van een Belgisch- en een Vlaams-Zuidafrikaanse Vereniging, die bij gelegenheden als een 11-juli-viering te Johannesburg

Ambassadeur A.B.F. Burger en E. Streuvels op het Lijsternest (12 december 1964) a.a.v. de toekenning van het eredoctoraat van de universiteit van Suid-Afrika op 9 Mei 1964.

in de jaren 1950 op haast tragi-komische wijze met elkaar in botsing kwamen.

Intussen hebben ook Vlamingen van allerlei wereldbeschouwelijke richting, en zowel in Zuid-Afrika als in Europa, gedurende de laatste twee decennia zich steeds vaker kritisch uitgelaten over het rasenaspect van de Zuidafrikaanse politiek, en zulks ondanks (of mede ten gevolge van?) de naweeën der Kongolese onafhankelijkwording; al opperde een artikel van Max Lamberty (De Vlaamse Gids, december 1963) uit naam van het „pluralisme” dan weer steun voor de segregatie-gedachte, en al vond het Zuidafrikaans rassenbeleid over het algemeen, indien geen instemming, dan toch meer begrip in de Vlaamse pers, althans in sommige bladen, dan elders.

Voor het cultuurscheppen bestaat er beiderzijds een ruimere aandacht dan te voren; een dieper inzicht in de respectieve cultuurwaarden, en in het uitzonderlijke en unieke dat die wederzijds te bieden hebben, is er het resultaat van, terwijl het „uitruilen” van kunstenaars, geleerden en studenten, krachtens de bepalingen van het Cultureel Accoord, er ook de bestendinging en toekomstige groei van waarborgt.

Het opmerkelijkst hebben de betrekkingen zich gemanifesteerd op het gebied van de letteren en in aanverwante sectoren. Vooraanstaande Afrikaanse dichters en essayisten als W.E.G. Louw, N.P. van Wyk Louw (erelid van de Koninklijke Vlaamse Academie), Ernst van Heerden (die in 1952 te Gent doctoreerde) onderstreepten herhaaldelijk de rijkdom der Vlaamse cultuur in verleden en heden als integraal deel van de naaste geestesgoederen van de Afrikaner; een ander, D.J. Opperman (eveneens erelid van de Koninklijke Vlaamse Academie), trad toe tot de redactie van Ons Erfdeel. In Dietsche Warande en Belfort verscheen een tiental Zuidafrikaanse kronieken. De Afrikaanse periodieken Standpunte (1945-) en Tydskrif vir Letterkunde (1950-) bevatten talrijke bijdragen van Vlaamse medewerkers; André Demedts werd opgenomen in de redactie van het laatst-, Karel Jonckheere en R. Antonissen in die van het eerstgenoemde. Antonissen, wiens Schets van den ontwikkelingsgang der Zuidafrikaansche letterkunde (1946; sedertdien, 1956-'71, viermaal in een Afrikaanse om- en bijwerking opnieuw uitgegeven) dadelijk in de Afrikaanse literaire kringen was verwelkomd, werd in 1950 docent aan de Universiteit Rhodes te Grahamstad en in 1965 lid van de Suid-Afrikaanse Akademie. W. de Pauw doceerde Vlaamse cultuorgeschiedenis aan de Universiteit van Pretoria, later Nederlandse letterkunde aan de Universiteit van Suid-Afrika (Pretoria). Aan dezelfde instelling werd de Gentse ex-hoogleraar H.J. de Vleeschauer professor in de wijsbegeerte en in de bibliothekkunde. Toen de Universiteit van Stellenbosch in 1961 een drama- en toneelschool opende - de eerste aan een Afrikaanssprekende universiteit -, werd Fred Engelen, die Zuid-Afrika reeds voordien met gezelschappen van de Koninklijke Nederlandse Schouwburg had bezocht, er de eerste directeur van; het prachtige moderne universiteitstheater werd er volgens zijn richtlijnen gebouwd en toegerust. Blijven colleges en werkprojecten over Zuidafrikaanse taal- en letterkunde aan de Vlaamse universiteiten nog steeds vrij zeldzaam, des te opvallender is gedurende de afgelopen

kwarteeuw de intensieve studie van de Zuidnederlandse literatuur, van de middeleeuwen tot heden, toegenomen aan de Zuidafrikaanse universiteiten, zo Engels- als Afrikaanstalige: dissertaties over Vlaamse letterkunde zijn er een vanzelfsprekend iets geworden. Directe literaire invloeden zijn nauwelijks aan te wijzen, maar sommige Vlaamse auteurs (met name P. van Ostaijen, W. Elsschot, G. Walschap, M. Gijsen, L.-P. Boon) hebben in Zuid-Afrika een zeer ruim en bestendig lezerspubliek gevonden.

Vergelijkt men de aard der wederzijdse belangstelling nú met die welke vóór de oorlog bestond, dan ligt het meest karakteristieke verschil misschien wel hierin: dat de klem vandaag niet meer zo bijzonder op de (Dietse) stamverwantschap valt - die wordt, met open oog voor de onherroepelijke differentiatie, als een natuurlijk feit aanvaard -, en dat men dus in wat de stamverwant is en denkt en doet, niet meer zozeer de pittoreske waarden zoekt, maar wel de universele, zoals het volwassen volksgemeenschappen betaamt.

LITERATUUR: P. Fredericq, *Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, I-II (1906,1908); - P. Fredericq, *Zuid-Afrika. Verspreide Schetsen* (1913); - A. Smits, *Betrekkingen tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika* (1943); - R. Antonissen, *Die Vlaamse en Afrikaanse Bewegings. Paralleltrekke in hul ontstaan en in hul verband met die letterkunde*, in *Standpunte* (1948).

ROB ANTONISSEN